

НЕТРАДИЦИОННОТО ЗНАНИЕ В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ ПО СОЦИАЛНА РАБОТА

доц. д-р Ицка Дерижан
Бургаски свободен университет

NONTRADITIONAL KNOWLEDGE IN EDUCATION PROFESSIONALS IN SOCIAL WORK

Assoc. Prof. Icka Derijan, PhD
Burgas Free University

***Abstract.** We live in a time that is marked by the characteristics of a society that most contemporary scholars termed postmodernity... This school, founded as the eclectic movement in aesthetics and philosophy today occurs in all areas of the humanities and of life - philosophy, psychology, sociology, ethnology, demography, etc.. Inevitably adaptation of preparing students in social work to the requirements of the new realities.*

***Key Words:** social work, postmodern society, nontraditional knowledge.*

Живеем във време, което е белязано от характеристиките на едно общество, което повечето съвременни изследователи обозначават с термина *пост модерност*.. Това течение, възникнало като еkleктично движение в естетиката и философията, днес проявява във всички сфери на хуманитарните науки и на живота – философия, психология, социология, етнология, демография и др.

Основните идеи в него днес стават напрегнатите социални отношения, породени от различията и подобията в най-широк смисъл на думата, видими в ситуация на специфичните процеси на глобалното общество: миграция на хора; между културно взаимодействие и диалог; локални и глобални отношения; интензивен пренос на ценности, често пъти с не прогнозиран и безкритичен резултат. Отнесен към антропологията постмодернизъмът развива специфичен скептицизъм и в социален план води към преместване на центъра на изследователския интерес от наблюденията над обществото към наблюденията над наблюдателя (Ив. Иванов, 2003). *В резултат се наблюдават тенденции към: отхвърляне на статукво и установени традиционни норми в науката и практиката; отричане на абсолютното знание и авторитети; бързо остаряване на придобитото познание и оттук – отхвърлянето на професионалните и научни авторитети... без предложение за тяхна замяна с други.*

В разбирането на пост модернистичните тенденции в днешната социална реалност (Лиотар, Рорти, Дерида, Тофлър и др.) се очертават някои основни разбирания, които предполагат от страна на авторите на настоящия текст **нов, пост модернистичен прочит на идеята за непрекъснатото и продължаващо през целия живот образование на специалистите по социална работа, известни преди всичко като представители на помагащите професии** (социални работници, социални консултанти, социални педагози, психолози, учители и др.):

- **Дискурс вместо метанаративи**, където основно място заема езикът като система от специфични възможности за предаване на един сумиран исторически и со-

циален опит, в това число – контекстното и семантично предаване (емот икони, значи и сигнали), които се приемат като общовалидни от голяма част от хората. На преден план излизат дискурсът, многото възможности за реализация и изява, микро рамката на личностното и професионалното изразяване.

В контекста на помагачата дейност тази тенденция предполага владенето на поливалентни умения и професионални роли за практикуването на професията, в зависимост от конкретния социален случай, в правото а и изискването да се отчита индивидуалното (дискурсно) личностното развитие и се разработват системи от предписания, съобразени със ситуацията и с отчитане на психологическите, социални, езикови, комуникативни, етически параметри.

- **Множественост на социалните агенти**, които в нашия контекст имат характер на групови взаимоотношения и на групови (екипни) постижения. В контекста на професионалната изява те предполагат съобразяване с тенденциите за множественост, които придават множественост и на конфликтността и на борбите им.

Социалните помагачи професии притежават тази характеристика още е квалификацияната си рамка, тъй като самото им практикуване предполага наличие на умения за работа в екип сред различни групи от хора – както клиенти, така и монодисциплинарни и мултидисциплинарни. Важното в случая е да се запази и разшири тенденцията към усъвършенстване на екипните умения – придържане към правила и съподчиненост, стратегии и тактики за разрешаване на конфликти, техники за субординация на дейностите, способност за развиване на етапите на екипа и др.

- **Културен релативизъм**, при който класическите граници, създадени от модернизма, се отхвърлят и се обявяват за относителни и непостоянни. Индивидуалността се издига в особена привилегия, наблюдават се тенденции към елити и елитарност (хай култура), със специфични форми на поведение и ценности – облекло, изисканост към храна, стремеж към екологосъобразен живот, професионален стил и т.н.

Тази тенденция на постмодернизма и на постмодерното общество намира израз и в упражняването на т. нар. помагачи професии, като предполага създаването на особена нагласа към значимостта на социалната работа и нейното извеждане в ранг на елитарна и престижна професионална дейност. Възможността тя да се изяви като такава се определя от регламентираните взаимоотношения с други специалисти (психолози, лекари, полицаи, юристи, педагози и т.н.), от пряката социална работа с клиенти от различни социални групи и общности, а така също – и от работата със средствата за масова информация.

- **Субективност и индивидуалност**, които се създават като опозиция на тенденциите на унификация и глобалност. Те предполагат либералност, толерантност и многообразие на формите на проява на всеки отделен индивид в системата от социални роли и отношения. Човешкият индивид се приема като уникално и неповторимо създание, което има правото на собствено и лично пространство (във всяка област на живота) и всеки опит за навлизане в него се приема като нарушаване на правата му – на живот, на работа, на личностна изява.

Субективността и индивидуалността са сред често срещаните явления в професията на социалния работник, поради факта, че това е залегнало още в нейния регламент. Новото тук е, че постмодерните тенденции изискват от всеки представител на професията да преодолее тенденциите към еднообразие и клиширана нормативност и развие правото си на права – лични и професионални, право и възможност за промяна и само реализация а чрез продължаващото и непрекъснато обучение и самообразование – индивидуален професионален стил.

- **Разобличение на лъжата**, като тенденция за преодоляване на консервативните и архаични практики на предходното общество към спестяване на истината, под-

мяна на информацията, стремеж за прикриване с етикетирани и фасадни средства информация, която не е лицеприятна, социална йерархизация от типа на кастово, расово или етническо деление.

За социалната работа тази тенденция има деликатни и етични деонтологични измерения, които се определят до голяма степен от самата ѝ специфика като дейност, насочена към човешки сфери с най-висока степен на интимност и дискретност. Да се разобличи лъжата днес в професионален план предполага да се създават механизми отстояване на правото на истина. По отношение на клиента то се проявява в прилагане на принципа на т. нар. „Информирано съгласие”, предоставяне на личен избор при вземане на решение, конфиденциалност на споделянето. В екипните взаимоотношения социалният работник е необходимо да развива умения за съблюдаване на професионалната тайна, за спазване на изискванията за класифицирана и конфиденциална информация и т.н.

- **Разбиране за действителността**, при което се променя визията за света по посока на нови, космогонни, про-родни, егалитарни, културални тенденции. Днешното постмодерно общество приема, че светът е отражение на мислите на всеки индивид и се развива в пряка връзка с култивирането на взаимодействието между психическата енергия на хората и състоянието на средата, която ги заобикаля.

При практикуващите социална работа съществува особена специфика и тя се изразява в особеностите в нагласите на обектите за работа – клиентите. Фактът, че са потърсили професионална помощ поради липса на възможности за само справяне с проблемите си означава, че те по принцип са приели глобален негативистичен подход към настоящата социална реалност. По този начин рискът гледната точка на клиента да повлияе върху социалния работник и да се окаже доминанта за неговите собствени нагласи за света, е напълно реален. Така вместо да се превърне във „филтър и трансформатор на емоциите и нагласите”, специалистът може да стане трайно заразен с енергията на негативизма и отрицанието на действителността. В този случай се застрашава от обща професионална умора, дори от прегаряне (бърн-аут ефект) и от обща професионална, а и личностна демотивация и негативизъм.

Следователно, необходимо е със средствата на непрекъснатото и продължаващо образование да се работи по придобиване на умения за новото, постмодерно предизвикателство – умения за „отвеждане” и преработване на негативизма в клиента. Едновременно с това изграждане на умения за предпазване на собствената си съдържимост като личности и професионалисти, както за себе си, така и в общата си представа за света.

- **Изменение и различие**, което предполага способност на отделния индивид и на обществото като цяло да приема обективната възможност за изменение – както на отделното, така и на цялото. С развитието на обществените отношения, се развиват и изменят и системите от ценности, правила, табута, компетентности. Относителността на всичко и всеки все пак запазва известна константност, тъй като самият свят и всеки индивид в него има известни общоприети рамки, които запазват своето постоянство, независимо от типа и темпото на своите изменения.

Направените разсъждения върху тенденциите на съвременното постмодерно общество мотивира необходимостта от непрекъснато и продължаващо образование, което в настоящите условия на страната ни е все още в сферата на пожеланията или на частичния опит. Статуквото е – епизодично, едностранчиво, несистематизирано алтернативно и продължаващо образование. Някои инициативи за продължаващо и непрекъснато образование: Програма за обучение на доставчици на социални услуги; План-програма „Приемна грижа – прилики и разлики с осиновяването”; Проект „Програма за професионално обучение – Оценка и управление на случаи” –ИГА; Проект Профе-

сионално обучение на специалисти от сферата на социалните дейности в разрешаване на конфликти по Програма Леонардо да Винчи на ЕС.

В основата на авторовото предложение залегна

Идеен проект

за Създаване на комплексна програма за продължаващо образование на специалистите от системата на МТСП

1. Цели на програмата:

- Непрекъснато оптимизиране на професионалната компетентност на работещите в системата на МТСП.
- Актуализиране на професионалните умения на специалистите в съответствие с темпото на развитието на модерното общество.
- Повишаване на професионалната и личната асертивност.

2. Субекти:

- специалисти по социална работа във всички сфери
- мениджърски кадри в социалната сфера
- лица неспециалисти по социална работа
- обучители

3. Ресурси:

- нормативни уредби
- финансови фондове – МТСП, АЗ, Дирекция БТ, собствени източници
- учебни структури – университети, лицензирани структури
- тренингови учебни бази

При практикуването на социалната професия характеристиката на постмодерното общество към изменение и различие насочва към очакването професионалната промяна да бъде адекватна на социалната. Тенденциите на досегашното образование във висшите училища да се придобиват предимно базисни компетентности, но не и единствени, налага да се потърсят и приложат форми за разширяване и осъвременяване на същите. Продължаващото и непрекъснато осъвременяване на професионалните умения на работещите в системата на социалната работа се задължава от очакванията на обществото за адекватно и модерно професионално поведение от страна на всеки представител на професията. В този процес основно място заемат саморефлексията, професионалната асертивност, уменията за стратегическо лично и екипно поведение, мобилност и вариативност при вземането на решения, готовност и мотивация за лична промяна, само развитие и самосъхранение, което ще осигури дългосрочност и ефективност в практикуването на професията.

Литература:

1. Иванов, Ив. Към постмодерно образование, Шуменски университет „Св. К. Преславски”, 2003 г.
2. Юрова, Н.А. Професионализация субекта деятельности в свете задач модернизации образования, в сб. Современное состояние теоретических и прикладных психологических исследований в социальной и педагогических психологии, гр. Иваново, Русия, 2007 г.
3. Beck, C. Postmodernism, Pedagogy, and Philosophy of Education. – Philosophy Of Education, 1993.